

16 ต.ค. 92 e 10006138

สำนักบรรณสารการพัฒนา
Library and Information Center

อ นุ ส า ร

อุดมศึกษา

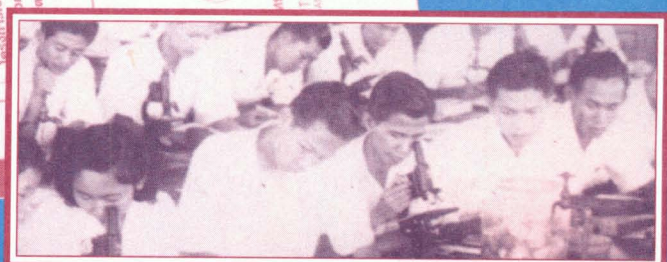
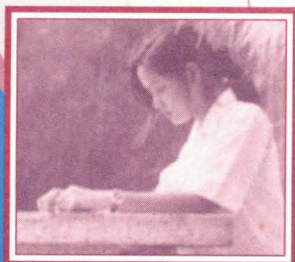
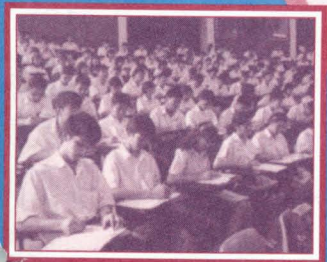
ISSN 0125 - 2461 ปีที่ 24 ฉบับที่ 246 ธันวาคม 2541

อนุสารอุดมศึกษาฉบับสมบูรณ์
ธ.ค. 2542

amazing 1998
THAILAND 1999

“วิภคตติอุดมศึกษาไทย”

อุดมศึกษา

เอกสารเผยแพร่ ของ ทบวงมหาวิทยาลัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
● วิกฤตอุดมศึกษาไทย	3
● สรุปการวิเคราะห์ภาพรวมข้อมูลนักเรียน และครู/อาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย	12
● มหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาของทุกคน	17
● สรุปผลการประชุม เรื่อง การจัดการศึกษา ด้านทรัพยากรสิ้นทางปัญญา	23

ที่ปรึกษา

- รศ.ดร.วันชัย ศิริชนะ
- นายปราโมทย์ โชติมงคล
- รศ.ทองอินทร์ วงศ์โสธร
- รศ.สงคราม เหลืองทองคำ
- นางศานสนีย์ ศิริชุมแสง

บรรณาธิการ

นายกมล ศรีประสาธน์

เจ้าของ ทบวงมหาวิทยาลัย โทร. 245-8323, 245-8923 FAX. 245-8923, 245-8930

ผู้โฆษณา วรรณา พูนพิน

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิกฤติอุดมศึกษาไทย

16 ส.ค. 2542

ศาสตราจารย์ จรัส สุวรรณเวลา

อุดมศึกษาไทยได้พัฒนามากกว่าร้อยปีแล้ว และได้สนองความจำเป็นสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติมามาก ในระยะสิบปีหลังนี้ อุดมศึกษาไทยได้ขยายตัวและปรับเปลี่ยนไปมาก แต่ก็มีท่าว่าจะไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโดยรอบ การสร้างบุคลากรไม่ทันกับความจำเป็นในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตและธุรกิจ การวิจัยและพัฒนาไม่ทันกับความจำเป็นต่อยกระดับอุตสาหกรรมในประเทศจากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น ด้วยสภาพโลกาภิวัตน์ที่กำลังแพร่ระหว่างประเทศถูกทำลายลงไม่สามารถปกป้องสิ่งที่หย่อนประสิทธิภาพ และไม่ถูกต้องภายในประเทศได้ จนเกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจพังทลายขยายตัวไปเป็นวิกฤติสังคม ยิ่งเห็นชัดขึ้นถึงสภาพความอ่อนแอของอุดมศึกษาไทย เมื่อสี่ปีก่อนกระผมได้ร่างเอกสารวิกฤติการณ์สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทยนำเสนอในการพิจารณาของที่ประชุมอธิการบดี และต่อคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งชาติ นับแต่นั้นมาสถานการณ์ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างได้ผลให้ดีขึ้น แต่กลับเผชิญกับสภาพเศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรง วิกฤติการณ์จึงรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อมองภาพอุดมศึกษาไทยทั้งระบบ ก็กล่าวได้ว่าอยู่ในสภาพวิกฤติ และจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขจึงจะทำให้ประเทศไทยสามารถฟื้นจากวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม และสามารถแข่งขันในโลกอนาคตต่อไป

ในการพิจารณาสภาพวิกฤติอุดมศึกษาไทย ซึ่งเป็นระบบที่มีหลายส่วนสลับซับซ้อนมีปฏิสัมพันธ์กันยากที่จะบรรยายได้ จึงจะขอยกด้านที่เห็นว่ามีสภาพ

วิกฤติรุนแรงมาตั้งแล้วเหตุและผลเชื่อมโยงกัน เพื่อหาช่องทางในการหาจุดวิกฤติในการแก้ และลำดับความสำคัญโดยจะแบ่งพิจารณาเป็น 4 ด้าน คือ วิกฤติด้านคุณภาพ วิกฤติด้านความตรงเป้าตรงปัญหา หรือ pertinence ในภาษาฝรั่งเศส (ซึ่งความหมายแรงกว่า relevance ในภาษาอังกฤษ) วิกฤติด้านความเสมอภาค และวิกฤติในเชิงความสามารถในการแข่งขันของชาติ

1. วิกฤติคุณภาพ

อาจมีคนในวงการอุดมศึกษาคนไทยและชาวต่างประเทศบางคนที่เข้าใจและเชื่อว่า อุดมศึกษาของเรามีคุณภาพดี เพราะได้รับใช้ประเทศชาติมาอย่างดี เพราะได้สร้างคนดีคนเก่งให้แก่ชาติมามาก เพราะมีคนแข่งกันเข้ามามากมาย เพราะมีคนเชื่อถือรับเข้าทำงาน หรือเพราะเหตุผลอื่น ๆ ได้อีกมาก แต่ถ้าเราถอยออกไปห่างหน่อย และทำจิตให้ว่างจะเห็นชัดว่า บัณฑิตจากอุดมศึกษาไทยยังมีคุณภาพต่ำห่างจากมาตรฐานสากลอีกมาก การวิจัยในระบบอุดมศึกษาที่ยังต้นไม่ลึกซึ้งและไม่เป็นผลจริงจัง

ขอยกเพียง 2 ประเด็นมาเป็นเครื่องบ่งชี้สภาพด้วยคุณภาพ

1.1 อุดมศึกษาสร้างปัญญาไม่ลึก คงตื่นเพียงการท่องจำจากการถ่ายทอด

หากพิจารณابันไดของปัญหาที่มนุษย์ต้องสร้างสม อุดมศึกษาไทยยังก้าวเพียงบันไดขั้นแรก คือ การมีข้อมูลความรู้ที่ปรากฏแล้ว จากการถ่ายทอดจากครูด้วยการบรรยาย และเน้นด้วยการสอบ อาจมีบาง

กรณีที่จะก้าวขึ้นขั้นที่สูงขึ้นบ้างคือมีความเข้าใจในศาสตร์ และเอาความรู้ไปใช้ทั้งด้านโดยตรง ความสามารถในการมีวิจารณ์ญาณเลือกเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อและไม่ถูกหลอก ซึ่งต้องใช้ความเข้าใจในกระบวนการบุกเบิกแสวงหาความรู้ หรือใช้การวิจัยเป็นวิถีชีวิตทางวิชาการยังมีอยู่น้อย ระดับการวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลเห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องนั้น แม้แต่ระดับปริญญาโท ซึ่งความสามารถนี้เป็นคุณภาพหลักก็ยังมีอยู่น้อยที่สามารถสร้างความสามารถนี้ได้จริง หลายหลักสูตรเป็นเพียงบันไดขั้นแรกคือเพิ่มปริมาณข้อมูลความรู้ที่ต้องจดจำเท่านั้น อุดมศึกษาไทยยังขาดการสร้างความสามารถในการสังเคราะห์ และการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้นแม้ประเทศไทยจะมีบัณฑิตจบออกมามากมายเป็นหมื่นเป็นแสน แต่เราหานักคิดได้น้อย พลังปัญญาของชาติโดยรวมจึงอ่อนเทียบกับต่างประเทศไม่ติด เราจึงถูกประเทศเกาหลีใต้ ฮ่องกง และสิงคโปร์ซึ่งเพิ่งเกิดอุดมศึกษาในระยะไม่กี่สิบปีหลังนี้เองแซงหน้าเราไป ปรากฏออกมาในรูปความสามารถในการแข่งขันของชาติ โดยมีความสามารถในการสร้างความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ที่จะใช้ในสังคมหรือขายออกสู่ตลาดโลก

1.2 วิชาการไทยไม่เข้มข้น

วิชาการที่มีในโลกนั้นมีมากมายและลึกซึ้ง แล้วยังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาในประเทศไทยเจาะความรู้เฉพาะบนผิวจำกัด เฉพาะเท่าที่หลักสูตรหรือผู้สอนกำหนด ยิ่งในกรณีที่ผู้วางหลักสูตร สอนเองและสอบเองด้วยแล้วความรู้ที่นิสิตนักศึกษาได้ไปนับว่าแคบมาก มีน้อยที่กำหนดอันเป็นลักษณะพื้นฐานของอุดมศึกษาจะเกิดขึ้นได้จริง เช่น การให้นิสิตนักศึกษาต้องไปหาความรู้ที่กว้างขวางมีน้อยที่ข้อกำหนดที่นิสิตนักศึกษาต้องไปหาความรู้เพิ่มเติมอีก 2 ชั่วโมงจากที่เรียนในห้องเรียน 1 ชั่วโมง เมื่อบัณฑิตไทยไปเรียนต่อต่างประเทศมักมีปัญหาอ่านหนังสือไม่ทันและตามเพื่อนไม่ทัน ทั้งนี้เพราะเราไม่ได้หัดให้

ศึกษาเป็นความสามารถในการหาความรู้เพิ่มเติมและสร้างนิสัยใฝ่รู้ แล้วนำมาคิดวิเคราะห์ มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้สอนหรือสถาบันอุดมศึกษา เป็นผู้ดับปัญญาของนิสิตนักศึกษาด้วยซ้ำด้วยการกำหนดหรือบังคับให้ต้องเชื่อผู้สอนและคำสอน

ในยุคปัจจุบันนี้ ความรู้ไม่เป็นสิ่งถาวรแต่มีวงชีวิตของมันเอง ความรู้เกิดขึ้นมาแล้วดับ สิ่งที่เกิดขึ้นว่าจริงและเป็นความรู้นั้น เมื่อผ่านไประยะหนึ่งก็พิสูจน์ว่าไม่จริงหรือมีความรู้ใหม่ที่จริงกว่า ผมเคยไปพบบัณฑิตไทยที่กำลังไปเรียนเพิ่มเติมอยู่ที่ต่างประเทศ ตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อไปถึงที่โน่นพบว่าสิ่งที่สอนไปจากเมืองไทยนั้นล้าสมัยไปแล้ว เขาเลิกเชื่อเช่นนั้นไปแล้วสภาพนั้นคงเป็นจริงอยู่ไม่น้อยในกรณีที่อาจารย์ของเราไม่ได้มุ่งมั่นหาความรู้ให้ตนเองทันสมัยอยู่เสมอ

คงมีความด้อยคุณภาพในแง่อื่น ๆ ประเด็นอื่น ๆ อีกมาก แต่ขอสงวนเวลาข้ามไปมองถึงสาเหตุแห่งปัญหานี้ ซึ่งมีอยู่อย่างสลับซับซ้อน เราอาจโทษว่าวิธีการเรียนการสอนและการสอบของเราไม่มีประสิทธิภาพคือไม่ได้ผลอย่างที่ตั้งใจไว้ เรามักจะพูดว่าเรื่องนี้สอนแล้ว แต่ไม่ค่อยได้คิดว่านิสิตนักศึกษาเรียนรู้จริง ๆ แล้วหรือยัง เข้าใจถูกต้องและถ่องแท้ตามสมควรหรือไม่ มีคนศึกษาว่าการบรรยายเพื่อถ่ายทอดความรู้ 50 นาทีนั้น ผู้เรียนจะมีขีดความสนใจได้เพียงหนึ่งในห้าหรือ 10 นาทีเท่านั้น การบรรยายจึงเป็นวิธีถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพต่ำ ถ้าบรรยายอย่างน่าเบื่อจะสู้อัดวิดีโอไว้ให้ผู้เรียนไปเปิดเรียนเอง ซึ่งจะเรียนเมื่อไรหรือเรียนซ้ำซากก็เที่ยวก็ได้ ทั้งนี้ต้องไปเน้นการสร้างแรงจูงใจให้เรียน ซึ่งตอนนี้การสอบมีผลต่อพฤติกรรมเรียนของนิสิตนักศึกษามาก แต่เราใช้อย่างไม่เป็นประสิทธิผลอีกเพราะเราอ้างว่าจำนวนผู้เรียนมาก เวลาตรวจข้อสอบไม่มี จึงต้องสอบแบบปรนัย ที่เราไม่มีเวลาจะสร้างให้ดี คงได้แค่ให้นักเรียนสำรอกความรู้ที่ท่องจำออกมาเท่านั้น

การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ เพราะเหตุผลอีกมากมาย เช่น ขาดอุปกรณ์สิ่งจำเป็น สถานที่และสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม ขาดการร่วมมือประสานงานกัน และขาดอื่น ๆ อีกมาก ทำให้เราใช้พลังงาน ใช้เวลา ใช้เงินไปมากแต่เกิดผลขึ้นน้อย ถ้าเราทำจิตให้ว่างและมองไปรอบ ๆ ให้ถ่องแท้ไม่ลำเอียงเข้าข้างตนเอง จะเห็นขั้นตอนและกระบวนการที่ไม่ประหยัด หรือสิ้นเปลืองโดยใช้เหตุอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนของเรา

คณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของเรา มีอยู่ที่อุทิศตนอยู่ไม่น้อย แต่ก็มีความบกพร่องในหน้าที่ แม้แต่ผู้ที่อุทิศตนก็ยังไม่เต็มที่ได้เต็มที่ เพราะเหตุข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ทั้งเงินเดือนที่น้อย กระบวนการที่ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ ทำให้เสียเวลามากจนขาดแคลนเวลา ขาดความสะดวก วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งแวดลอมที่จะช่วยให้สามารถทุ่มเทเป็นนักวิชาการและเป็นครูที่ดีได้และปัญหาข้อจำกัดอื่น ๆ ภายใต้อุปกรณ์ที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาวิชาการ มีการขาดวินัยทางวิชาการ เป็นสภาพ academic disorder ที่ไม่มีใครกำกับควบคุมดูแลใครได้ หัวหน้าภาควิชาไม่สามารถสอดส่องดูแลหรือกำกับให้อาจารย์ในภาควิชาทำงานให้ดีได้ หลายแห่งเกิดความสับสนในการจัดการเรียนการสอน และหลายแห่งไม่สามารถมีกลไกการรักษาคุณภาพการศึกษา

สาเหตุของสภาพนี้อาจโยงไปถึงการได้รับเงินสนับสนุนน้อยเกินไปอย่างเรื้อรัง เพราะรัฐจัดงบประมาณให้ก็น้อย ตัวอย่างเช่นเมื่อเทียบงบประมาณที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับกับมหาวิทยาลัยกัมบังขานมาเลเซีย และมหาวิทยาลัยแห่งชาติไต้หวัน ซึ่งมีขนาดจำนวนนิสิตนักศึกษาพอ ๆ กัน เขาได้รับ 6 ถึง 10 เท่าของเรา มหาวิทยาลัยยังเก็บค่าธรรมเนียมได้ต่ำและมีข้อจำกัดในการหารายได้ของตนเอง เช่น มหาวิทยาลัยของรัฐในฐานะส่วนราชการไม่สามารถไปร่วม

ลงทุนในกิจกรรมกับเอกชนได้ การจัดการทรัพย์สินที่มีรวมทั้งทรัพย์สินทางปัญญามีจำกัด งบประมาณที่ได้มาก็ต้องใช้ตามระเบียบของกระทรวงการคลัง และระเบียบพัสดุของสำนักนายกรัฐมนตรี จึงไม่คล่องตัวและใช้ไม่ได้ประสิทธิภาพเต็มที่ ที่สำคัญคือการบริหารงานบุคคลที่ระบบการให้คุณให้โทษอ่อนมาก จนนำไปสู่การขาดวินัยทางวิชาการ และเกิด academic disorder ดังได้กล่าวแล้ว ระบบบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษาจึงอ่อนแอ ไม่สามารถรักษาคุณภาพการศึกษาได้

จะเห็นได้ว่าวิกฤติคุณภาพ มีฐานที่ลึกซึ่งฝังลึกลงไปโครงสร้างและสภาพพื้นฐาน ที่ต้องได้รับการแก้ไขขนานใหญ่ทั้งปฏิรูป และรื้อปรับระบบทุกส่วนจึงจะหวังว่าคุณภาพจะดีขึ้นได้

2. ความตรงเป่าตรงปัญหา (Pertinence)

เราอาจมองว่าความตรงเป่าตรงปัญหา เป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพ แต่การวิเคราะห์ขององค์การยูเนสโก เห็นว่าเรื่องนี้เพิ่มความสำคัญขึ้นมากจนควรได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ จำเป็นที่จะต้องให้สถาบันอุดมศึกษาและผลผลิตคือการศึกษาและความรู้ใหม่ไม่ว่าจะเป็นบัณฑิต การให้ความรู้ต่อเนื่อง การวิจัย การให้บริการรูปแบบต่าง ๆ หรือการชี้แนะด้วยวิชาการต้องตรงตามที่สังคมต้องใช้ ทั้งนี้ต้องปรับการอุดมศึกษาไม่ใช่เป็นไปเพื่ออุดมศึกษาเอง แต่เพื่อสังคมโดยดำเนินการตามความจำเป็นของสังคม อุดมศึกษาที่มีเป้าไม่ตรงกับปัญหาของสังคมหรือการศึกษาที่ทำไม่ได้ตรงเป้า เป็นความด้อยที่ต้องแก้ไข สำหรับอุดมศึกษาไทยนับว่าอยู่ในขั้นวิกฤติ

อุดมศึกษาของไทย เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เรานำเข้ามาจากต่างประเทศอาศัยหลักปรัชญา กระบวนการ และวิธีการที่รับถ่ายทอดมา หลายอย่างเรารับมาโดยไม่ไตร่ตรองถึงเป้าหมายที่แท้จริงของวิธีการนั้นหรือระบบนั้น แล้วนำมาใช้โดยไม่ได้อภิปราย หรือดัดแปลงให้เหมาะสมกับความจำเป็น หรือวัฒนธรรม

ของเราเองมีตัวอย่างมากมาย อย่างเช่นการใช้ระบบหน่วยกิต ซึ่งมุ่งให้เกิดความหลากหลายของการเรียนตามความประสงค์ และความถนัดของผู้เรียน เราก็เอามาใช้แต่เปลือกรหรือการศึกษาระดับปริญญาเอก มุ่งสร้างนักวิชาการระดับสูงที่รู้สึก และรู้รอบ ต้องเรียนภาษาที่สอง เพื่อให้สามารถหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ได้กว้างขวาง วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกต้องเน้นการสร้างความรู้ใหม่ หรือความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เราก็เอาเปลือกรหรือพิธีกรรมมาตามตัวอักษร ยอมรับให้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองหรือให้ทำวิทยานิพนธ์ แต่เป็นวิทยานิพนธ์เฉพาะรูปแบบ อย่างนี้เป็นต้น แม้แต่มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยเราก็เอามาแต่ชื่อ

2.1 ความหลากหลายของสถาบัน

ความจำเป็นของสังคมในปัจจุบัน และอนาคตจะมีหลากหลาย จะต้องใช้คนที่มีความรู้ความสามารถหลายระดับ หลายลักษณะ สภาพชุมชนต่าง ๆ ก็แตกต่างกัน ต้องการสถาบันอุดมศึกษาในลักษณะที่ไม่เหมือนกัน

ระบบอุดมศึกษาไทย ยังไม่อยู่ในรูปที่จะบริหารจัดการความหลากหลายได้ คงใช้การรวมศูนย์ที่พิจารณาร่วมกันที่ศูนย์กลาง ใช้เกณฑ์ กฏระเบียบทำนองเดียวกัน จึงไม่เป็นผล หรือไม่มีประสิทธิภาพ คงเหมาะสมและใช้ได้เพียงบางแห่งบางส่วน สถาบันส่วนใหญ่จะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบ และกฎที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของสถาบันนั้น ๆ

การบริหารจัดการระดับชาติ ที่จะใช้ได้สำหรับสภาพความหลากหลายนั้น จะต้องมีโอกาสในการกำหนดนโยบาย และกรอบที่กำหนดบทบาทของแต่ละส่วนที่ชัดเจน ร่วมกับการกระจายอำนาจ และการลดกฎเกณฑ์ต้องแยกบทบาทในการวางนโยบาย การกำกับดูแลรักษาคุณภาพมาตรฐานออกจากบทบาทในการจัดการบริการการอุดมศึกษา การบริหารวิชาการให้เกิดความเป็นเลิศทางวิชาการ จำเป็นต้องมีความ

เป็นอิสระของสถาบันอุดมศึกษา มีการบริหารจัดการภายในที่มีประสิทธิภาพ และมีการปกครองที่ดี ให้ความยุติธรรม สร้างชุมชนและวงการที่เอื้อต่อความเจริญทางปัญญา โดยรัฐจะต้องสร้างหรือสนับสนุนให้เกิดกลไกในการกำกับดูแลคุณภาพ เพื่อคุ้มครองประชาชน และเป็นข้อมูลสำหรับให้ประชาชนได้เลือกสำหรับกรณีที่รัฐจัดสรรเงินให้แก่สถาบันอุดมศึกษา ก็ต้องมีระบบการจัดสรรที่มีฐานการคิดที่ถูกต้องเหมาะสม

ภายใต้แนวคิดนี้ เราจะต้องปรับบทบาทของทบวงมหาวิทยาลัย และคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติอีกมาก ตลอดจนสร้างกลไกใหม่อื่น ๆ มารองรับ

สถาบันอุดมศึกษาไทย จะต้องมีความหลากหลายรูปแบบ จึงจะสนองความจำเป็นของชาติในอนาคตได้ แต่ละรูปแบบจะต้องมีเป้าหมายเฉพาะ และมีค่านิยมของตนเอง ซึ่งจะมีส่วนในการกำหนดพันธกิจ บทบาท นโยบายและโครงสร้างของแต่ละสถาบัน ระบบต้องยอมให้แต่ละสถาบันมีเป้าหมายและเอกลักษณ์ของตนเองที่เหมาะสมที่สุด และจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในอนาคตภายใต้ภาวะโลกาภิวัตน์ ที่การแข่งขันมีสูง รวมถึงการแข่งขันจัดบริการอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาที่ด้อยคุณภาพซึ่งมักเป็นผลจากการจัดการที่ขาดประสิทธิภาพจะไม่สามารถแข่งขันได้ การจะกลับไปสู่ระบบผูกขาดและคุ้มครองอย่างเดิมก็ไม่ใช่วางออกเพราะคุณภาพจะด้อย และมีผลให้ความสามารถในการแข่งขันด้านอื่นถดถอยไปด้วย ทางเลือกที่มีจึงเป็นการเปิดเสรีในการจัดให้บริการอุดมศึกษา ให้มีการแข่งขันกันอย่างเต็มที่และยุติธรรม พร้อมกับกำกับเชิงคุณภาพ และการให้มีข้อมูลที่โปร่งใส จึงจะเกิดคุณภาพของอุดมศึกษาที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันของชาติในอนาคต

2.2 ความหลากหลายของรูปแบบการอุดมศึกษา

ในปัจจุบันอุดมศึกษาได้ปรับขยายรูปแบบออกไปมาก และจะมากขึ้นอีกในอนาคต อุดมศึกษาไม่ใช่การจัดการศึกษาเฉพาะในชั้นเรียนต่อไปแล้ว การเรียนนอกห้องเรียนในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนทางไกลจะเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น

อุดมศึกษาไม่ใช่การศึกษาที่จำกัดอยู่แต่ผู้ที่เพิ่งจบมัธยมศึกษา และยังเรียนต่อเนื่องมา แต่ขยายเป็นการศึกษาที่จัดไปตลอดชีวิต เพราะความจำเป็นของสังคม ที่วิชาการและเทคโนโลยีปรับเปลี่ยนไปโดยเร็ว ผู้ใช้วิชาการจำเป็นต้องปรับและเพิ่มพูนความรู้ของตนอยู่เสมอและเป็นระยะ ๆ จึงจะคงความเป็นนักวิชาการหรือวิชาชีพที่ทำงานได้ผล การศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบต่าง ๆ (continuing education) จึงเพิ่มความจำเป็นหลายกรณีต้องเรียนใหม่เลย (reeducation) ตัวอย่างเช่นการเรียนคอมพิวเตอร์ ซึ่งกลายเป็นความจำเป็นพื้นฐานในปัจจุบันและอนาคต

ความหลากหลายของการทำงานทั้งในธุรกิจอุตสาหกรรม บริการ หรือแม้แต่ราชการจะเพิ่มมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงเร็ว จำเป็นต้องมีการศึกษาในหลายรูปแบบ หลายระดับเพื่อให้ใช้งานได้ บัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยต้องมีคุณสมบัติและความสามารถในการปรับเปลี่ยนตนเอง และศึกษาเพิ่มเติม เพื่อเข้ารองรับการทำงานในแต่ละกรณีได้ การจัดการศึกษาในสถานปฏิบัติงานต่าง ๆ ต้องเพิ่มระดับและความลึกซึ้งขึ้น จนนับเป็นส่วนของอุดมศึกษาได้

ด้วยสภาพความหลากหลายของรูปแบบการศึกษา การกำกับดูแลจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน ให้สามารถเปิดโอกาสให้จัดการได้ในรูปที่หลากหลาย ไม่เป็นข้อขัดขวางสิ่งที่เป็นความจำเป็น ขณะเดียวกันการกำกับดูแลเพื่อรักษาคุณภาพและป้องกันการหลอกลวง จะมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น จนมาตรการโดยรัฐที่มี

ความแข็งตัวอาจไม่สามารถทำหน้าที่ให้ได้ดี จำเป็นต้องหามาตรการใหม่

2.3 ความตรงเป่าตรงปัญหาของหลักสูตร

ด้วยกฎระเบียบแบบรวมศูนย์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และระบบการกำกับดูแลรักษามาตรฐานที่ต่อประสิทธิภาพ ประเทศไทยไม่สามารถสร้างหลักสูตรใหม่หรือปรับหลักสูตรเดิมให้ก้าวหน้าทันความจำเป็นได้นับเป็นความเสียหายอย่างยิ่ง

หลักสูตรจำนวนไม่น้อยจัดวางโดยใช้เกณฑ์หรือข้อกำหนดที่ลอกมาจากต่างประเทศ หรือลอกกันเองจากต่างสถาบัน จึงมีโอกาสนี้จะไม่ตรงกับปัญหาในสังคมไทย ไม่สร้างความรู้ความสามารถตามความจำเป็นของสังคม หรือไม่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับสภาพในเมืองไทยเพียงพอ ความพยายามในการสร้างและปรับหลักสูตรมีขอบเขตจำกัด

หลักสูตรต่าง ๆ มักเน้นเนื้อหาสาระที่เพิ่มมากขึ้น หลักสูตรแน่นมากจนไม่เหลือเวลาให้ผู้เรียนได้คิด นิสิตนักศึกษาจึงมุ่งแต่ท่องจำ เรียนเพื่อให้สอบผ่าน เมื่อผ่านแต่ละรายวิชาแล้ว ก็พยายามลิสต์สิ่งที่เรียนด้วย เพื่อจะได้อัดเนื้อหาของวิชาใหม่เข้าไป

หลักสูตรแข็งตัวมาก มีข้อกำหนดวิชาบังคับวิชาที่ต้องเรียนก่อนและต่อเนื่องมาก ตลอดจนข้อจำกัดในการจัดการสอน ทำให้ทุกคนต้องเรียนเหมือนกันหมดด้วยความเร็วเท่า ๆ กัน ผู้เรียนได้เร็วกับเรียนได้ช้าต้องเรียนพร้อมกันผู้ที่สนใจบางอย่างเป็นพิเศษหรือถนัดบางอย่างเป็นพิเศษ มีโอกาสน้อยที่จะมีการศึกษาที่ตรงกับความต้องการของตน การศึกษาจึงไม่น่าสนใจ และได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร ผลที่ได้จึงมักจะต่ำกว่าเป้า

หลักสูตรและการเรียนการสอน เป็นไปตามที่สถาบัน หรืออาจารย์ผู้สอนกำหนด แทนที่ผู้เรียนจะมีโอกาสเลือก กล่าวได้ว่าเป็น teacher-directed education แทนที่จะเป็น student centered learning

มืออยู่บ่อย ๆ ที่บัณฑิตที่จบออกไปไม่สามารถไปทำงานได้ดี เมื่อเข้าสู่วิชาชีพ เพราะการศึกษาไม่ได้เตรียมให้ตรงกับงานนั้น ๆ และมีหลายกรณีที่สามารถทำงานได้ในตอนต้น แต่ไม่มีความสามารถจะพัฒนาตนเอง หรือปรับตนตามสภาพงานหรือปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องใช้ความคิดนวัตกรรมและการสร้างสรรค์บุกเบิกหาแนวทางใหม่ ๆ หรือสิ่งใหม่ ๆ

สาเหตุหนึ่งของการที่หลักสูตร และการเรียนรู้ไม่ตรงกับเป้าและปัญหาคือ การแยกตัวของสถาบันอุดมศึกษาออกจากสังคม ขาดสะพานเชื่อมสถาบันกับวงการปฏิบัติในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม และบริการ คณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาขาดประสบการณ์จริงในโลกของงาน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากกฎระเบียบที่รัดรั้งขัดขวาง และประเพณีปฏิบัติของสถาบันอุดมศึกษา ในฐานะที่เป็นส่วนราชการ การที่อาจารย์ออกไปทำงานที่ปรึกษาให้แก่หน่วยงานภายนอกหรือแก่ภาคเอกชนเป็นไปในลักษณะส่วนตัว และไร้ขอบเขต จนเกิดกรณีปฏิบัติเกินเลย และเกิดความย่อหย่อนในหน้าที่หลัก อันเป็นส่วนหนึ่งของการขาดวินัยทางการวิชาการและระบบการปกครองที่หย่อนประสิทธิภาพ เพิ่งมาในระยะหลังที่กิจกรรมลักษณะนี้ได้รับการยอมรับ และเริ่มสร้างมาตรการดูแลความเหมาะสมขึ้น แต่สภาพโดยรวมยังไม่เข้ารูปเข้ารอย

ความต้อยคุณภาพ และการหย่อนความรับผิดชอบของอาจารย์บางคนอันเป็นผลจากระบบที่อ่อนแอ เช่น การรับงานที่ปรึกษาหรืองานวิจัยแล้วไม่ส่งผลงาน ส่งไม่ทันเวลา หรือส่งผลงานที่ต้อยคุณภาพ ทำให้ความเชื่อถือไว้วางใจจากหน่วยงานภายนอก และจากภาคเอกชนถดถอยลง ช่องว่างระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับโลกของงานจึงมีสาเหตุและผลหลายจุดเป็นวงจร ซึ่งการแก้ไขต้องทำพร้อมกันหลายด้าน

ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตต้อยคุณภาพ และ

วิกฤตความไม่ตรงเป้าไม่ตรงปัญหานั้น จำเป็นต้องปรับแก้อย่างขนาดใหญ่ และแก้ไขให้ถึงโครงสร้างของระบบ

ก. Decentralization ปรับระบบการบริหารกลางของชาติไปทำหน้าที่กำหนดนโยบายวางกรอบอย่างกว้าง ๆ โดยกระจายอำนาจการบริหารจัดการออกไปยังสถาบันอุดมศึกษา ให้เกิดสภาพหลากหลายมีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพปรับตัวได้เร็ว

ข. Deregulation หรือ autonomy ลดการควบคุมปล่อยให้มิอิสระในการจัดการ สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาและปรับตนได้ตามพันธกิจ เป้าหมาย และสภาพของแต่ละสถาบัน

ค. Resource-allocation system สร้างระบบใหม่ในการจัดสรรทรัพยากรจากภาครัฐ เข้าสู่ระบบอุดมศึกษาให้อยู่บนฐานของข้อมูลจริง มีเหตุผลตรงเป้า ตรงนโยบาย ยุติธรรมและโปร่งใส

ง. Quality-assurance and accreditation system สร้างระบบการประกันคุณภาพ และการรับรองคุณภาพ ที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการแข่งขันกันทำความดี รักษาคุณภาพ และคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้คงต้องเป็นระบบที่มีอิสระในตนเอง และได้รับความเชื่อถือจากผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ตลอดจนให้ข้อเท็จจริงเปิดเผยแก่สาธารณะ

จ. Accountability การกระจายอำนาจที่ดี การลดระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดี และการสร้างความคล่องตัวที่ดี สิ่งที่สำคัญคือการมีระบบภายในสถาบันที่เชื่อได้แสดงได้ชัดเจนว่าเป็นไปโดยถูกต้อง จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพ (good management) สามารถตัดสินใจได้ถูกต้อง และทันกาล โดยอาศัยข้อมูลและเหตุผลที่ถูกต้อง สามารถสร้างและปรับแก้โครงสร้างให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน สามารถรื้อปรับระบบและกระบวนการ

การงานต่าง ๆ ให้เหมาะสม ขจัดหรือลดการกระทำที่ไม่ประหยัดหรือสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ต้องสามารถประเมินผลงานทางวิชาการไม่ว่าจะเป็นการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการขึ้นนำสังคม จะต้องมีการที่ตรวจสอบ และประกันคุณภาพของผลงาน ซึ่งอาจจะมีทั้งด้านคุณภาพเชิงวิชาการ (scientific quality) และคุณภาพเชิงความเหมาะสม (relevance) และการประเมินผลการใช้เงิน (financial audit)

การบริหารจัดการที่ดีจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีกรอบการปกครองสถาบันที่ดี (good institutional governance) โดยมีผู้นำที่ดีและมีการถ่วงดุลแห่งอำนาจ เพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์และการตัดสินใจที่ดี ถูกต้องและโปร่งใส ตลอดจนป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวง (corruption) การแต่งตั้งพวกพ้องเข้าสู่ตำแหน่งงาน หรือเด็กฝาก (nepotism) การเล่นพวก (cronyism) และการเลือกปฏิบัติ (favouritism) อันเป็นเหตุปัจจัยนำไปสู่ความเสื่อม

3. วิกฤตความเสมอภาคในโอกาสตามศักยภาพ (Equity based on merit)

อุดมศึกษาไทยยังมีปัญหาด้านนี้อยู่ไม่น้อย ที่ต้องร่วมกันพิจารณาทั้งระบบ และหาทางแก้ไข ประเด็นนี้จะมีส่วนในการวางแผนนโยบาย และในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ไม่น้อย

3.1 วิกฤตเชิงปริมาณ ระบบอุดมศึกษาไทยยังมีขนาดเล็กเกินไป สามารถรับคนเข้ารับการศึกษาได้น้อยในสัดส่วนของประชากร เรามีนิสิตนักศึกษาเพียงร้อยละ 15 ของประชากรในกลุ่มอายุนั้น ประเทศที่เจริญแล้วมีอัตราส่วนสูงกว่านี้มาก ในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 มีแผนงานที่จะขยายเพิ่มขึ้น แต่เราทำไม่ได้ตามแผน ยิ่งด้วยสภาพเศรษฐกิจถดถอย เรายังมีปัญหาในด้านนี้อยู่

เยาวชนที่จบชั้นมัธยมศึกษา ที่มีความประสงค์จะเข้าเรียนระดับอุดมไม่มีโอกาสได้เข้าศึกษา เพราะจำนวนที่รับได้มีจำกัด ประเทศในยุโรปบางประเทศกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้เป็นสิทธิของประชาชน ที่รัฐพึงจัดให้มีโอกาสได้เรียน

ประเทศไทยมีเยาวชนอีกมากที่มีความสามารถ และสติปัญญา หรือศักยภาพเพียงพอที่จะได้ประโยชน์ จากการได้รับโอกาสศึกษาระดับอุดม ที่ยังไม่ได้รับโอกาส นับเป็นการสูญเสียทรัพยากรสมองของชาติไปไม่น้อย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องคิด และวางแผนงานในการขยายโอกาสสู่อุดมศึกษา ภายใต้ภาวะทรัพยากรภาครัฐเท่าที่มีอยู่ ร่วมกับระบบการเงินเพื่ออุดมศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ตลอดจนจูงจูงส่งเสริมภาคเอกชนให้จัดบริการอุดมศึกษา และการใช้รูปแบบและเทคโนโลยีที่หลากหลาย

3.2 วิกฤตความไม่เท่าเทียมกันในโอกาส

กระบวนการคัดเลือกคนที่จะได้รับโอกาสเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบัน ที่เน้นการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งมีความยุติธรรมในการวัดด้วยการสอบนั้น ไม่ได้สร้างความยุติธรรมในโอกาสบนฐานของศักยภาพที่แท้จริง เนื่องจากความแตกต่างของคุณภาพการศึกษาระดับมัธยมในโรงเรียนต่าง ๆ ขณะนี้กำลังได้รับการแก้ไขอยู่แต่ก็ยังมีหวังผลได้น้อย

การกระจุกตัวและการกระจายของที่ตั้งสถาบันอุดมศึกษา ก็มีผลต่อความเสมอภาคในโอกาส เยาวชนที่อยู่ในท้องที่หรือจังหวัดที่ไม่ใช่ที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา ย่อมต้องได้รับความลำบาก และการสิ้นเปลืองมากกว่าเยาวชนที่อยู่ในท้องที่ที่ตั้งสถาบันนั้น สภาพปัจจุบันจึงมีส่วนลดโอกาสในการเข้าสู่อุดมศึกษาของผู้ที่อยู่ห่างไกล เมื่อประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจแล้ว ผู้ด้อยโอกาสยิ่งมีโอกาสน้อยลงไปอีก การเกิดมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค วิทยาเขตในส่วนภูมิภาค สถาบันราชภัฏ สถาบันราชมนฑล มหาวิทยาลัย และ

วิทยาลัยเอกชนในส่วนภูมิภาค มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาการกระจาย และความเสมอภาคในโอกาส ประเด็นนี้ยังไม่ได้รับการพิจารณาในการวางแผนอุดมศึกษาตามสมควร

ความหลากหลายของสถาบันอุดมศึกษาจะช่วยลดปัญหา ความเสมอภาคในโอกาสด้วย แต่ประเทศไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ หรือแผนงานที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาให้ตรงกับความเป็นจริงของสังคม

ปัจจัยที่ขัดขวางความเสมอภาคในโอกาสอย่างหนึ่ง คือ เศรษฐกิจฐานะของครอบครัวของเยาวชน การที่เยาวชนที่สมองดีแต่ไม่ได้รับโอกาส นับเป็นการสูญเสียทรัพยากรของชาติ เช่นเดียวกับการที่เยาวชนเพียงส่วนเดียวที่เข้าสู่ระบบเพื่อการศึกษา บางคนจึงได้โอกาสเข้าศึกษาทั้ง ๆ ที่ศักยภาพทางสมองจะดีกว่าเยาวชนคนอื่น นับเป็นการสิ้นเปลืองทรัพยากรของชาติไปโดยได้ผลไม่ดีที่สุด มีการศึกษาว่าการที่สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางสติปัญญา มีความรู้และเทคโนโลยีมากที่สุดในโลกในขณะนั้นนั้น ผู้ที่เป็นกำลังทางปัญญาของสหรัฐอเมริกาส່ว่นหนึ่งซึ่งใหญ่มากที่สุด เป็นผู้ที่อพยพไปจากประเทศอื่น ๆ นโยบายการรับผู้อพยพเข้าสหรัฐจึงเป็นนโยบายที่ช่วยกำลังปัญญาของสหรัฐโดยตรง สำหรับประเทศไทยเราไม่มีนโยบายในลักษณะนั้นได้ แต่เรายังไม่มีความคิดในการที่จะระดมสมองที่เรามีอยู่ทั้งหมด มาพัฒนาให้เต็มศักยภาพ การจัดระบบการเงินเพื่ออุดมศึกษา เช่นทุนการศึกษา เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา หรือรูปแบบอื่น ๆ นอกจากจะนำไปสู่ความเสมอภาคในโอกาสสู่อุดมศึกษาแล้ว ยังจะเป็นการเปิดช่องให้ได้พัฒนา และใช้พลังสมองของคนในชาติได้ดีขึ้นด้วย

4. วิฤติความสามารถในการแข่งขันในสังคมนานาชาติ

ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และข้อตกลงทางการค้า

ภายใต้การค้าโลก การแข่งขันในสังคมนานาชาติจะมีมากขึ้น ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างและกระบวนการผลิตด้านต่าง ๆ สำหรับด้านอุตสาหกรรมการผลิตจะต้องเน้นการเพิ่มเทคโนโลยีในระดับสูงขึ้น แทนการใช้แรงงานราคาถูกที่มีอยู่เดิมตลอดจนต้องเน้นนวัตกรรมในผลผลิตและกระบวนการผลิต จึงจะสามารถแข่งขันได้ ส่วนด้านอุตสาหกรรมบริการ ก็ต้องเน้นคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้นตลอดจนหาข้อได้เปรียบของไทยและใช้ให้เป็นประโยชน์ แม้แต่ภาคเกษตรกรรมก็ต้องปรับปรุงให้มีสภาพยั่งยืน รักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมได้ ในกรณีนี้อุดมศึกษาจะมีบทบาทเป็นฐานของความสามารถในการแข่งขันอยู่มาก ยิ่งในความพยายามที่จะฟื้นตัวจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเช่นในปัจจุบันด้วยแล้ว ก็จำเป็นต้องนำอุดมศึกษามาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ เพราะเราจะต้องมีกำลังคนที่มีสติปัญญา ความรู้ความสามารถฝีมือและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพียงพอ พร้อมกับมีการวิจัย สร้างความรู้ใหม่ที่เพิ่มผลผลิตและเพิ่มคุณภาพให้สามารถก้าวกระโดดไปแข่งขันในสังคมนานาชาติได้ แต่สภาพอุดมศึกษาในปัจจุบันยังไม่สามารถรับบทบาทดังกล่าวได้ จะต้องปรับแก้ทั้งคุณภาพบัณฑิต จำนวนบัณฑิต และการวิจัย

คุณภาพบัณฑิต และความตรงเป่าตรงปัญหาของอุดมศึกษา จะเป็นปัจจัยหลักในการมีกำลังคนและกำลังปัญญาในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

จำนวนบัณฑิตที่ยังขาดแคลน โดยเฉพาะในบางสาขาวิชา เช่น วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นคอขวดจำกัดการพัฒนาในระยะที่แล้วมา

ความเก่งกล้าของบัณฑิตทั้งระดับของปัญญาและความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และสร้างสรรค์ ตลอดจนความสามารถในทางภาษาอังกฤษและเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ยังเป็นสภาพวิฤติใน

ปัจจุบัน ดังได้กล่าวแล้ว หากไม่ได้แก้ไขก็จะทำให้ไม่สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้

อุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนเข้าให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต จึงจะรองรับความจำเป็นในอนาคต และสร้างความสามารถในการแข่งขันได้

การวิจัยและพัฒนาซึ่งเป็นบทบาทหลักอย่างหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา ยังอยู่ในภาวะวิกฤติในประเทศไทยทั้งในแง่ปริมาณ คุณภาพ และการใช้ประโยชน์ โดยมีสาเหตุที่ลึกซึ้ง และสลับซับซ้อนอยู่ในระบบอุดมศึกษา ดังได้กล่าวแล้ว

จะเห็นว่าสภาพวิกฤติทั้งสามด้านแต่ต้น คือ วิกฤติคุณภาพ วิกฤติความตรงเป้าตรงปัญหา และ วิกฤติความเสมอภาคในโอกาสตามศักยภาพ เป็นเหตุให้เกิดวิกฤติที่สี่ คือ การหย่อนความสามารถในการแข่งขันในสังคมนานาชาติ

เมื่อได้พิจารณาด้านวิกฤติสำหรับอุดมศึกษาแล้ว จะขอยกไปถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ ในการแก้ปัญหา ซึ่งส่วนหนึ่ง คือ ระบบความสัมพันธ์ของสถาบันอุดมศึกษากับรัฐ อันจะได้พิจารณากันโดยละเอียดต่อไปในวันนี้

โดยรวมแล้วจะต้องเกิดการปฏิรูประบบอุดมศึกษา อันประกอบด้วย การปรับแก้หลายด้าน ได้แก่

ประการแรก การปรับโครงสร้างของระบบอุดมศึกษา โดยปรับบทบาทของระบบบริหารกลาง ให้ความเป็นอิสระแก่มหาวิทยาลัยของรัฐ ให้การส่งเสริมสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ลดการควบคุม แต่เน้นการสร้างระบบหรือ

ประการที่สอง คือ การปฏิรูปการเงินสำหรับอุดมศึกษา ด้วยการขยายฐานการเงินให้กว้างขึ้น ให้มาได้จากหลายแหล่ง การจัดระบบเงินกู้ยืมเพื่ออุดมศึกษาย่อมเป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งอาจต้องหาวิธีการเก็บเงินคืนที่หลังได้ เช่น ระบบภาษีอากรของ

ออสเตรเลีย ส่วนการจัดสรรเงินอุดหนุนจากรัฐ ต้องมีระบบที่สมเหตุสมผลตั้งอยู่บนฐานข้อมูลและความเหมาะสม ซึ่งจะต้องจัดสร้างขึ้นมาใหม่

ประการที่สาม คือ re-engineering หรือการรื้อปรับระบบ ในกระบวนการจัดการศึกษา ที่ต้องแก้ไขอย่างขนานใหญ่ ให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพและใช้การได้ตลอดจนได้การวิจัยที่ดี สนองความจำเป็นได้ ทั้งนี้จะต้องปรับระบบบริหารงานวิชาการด้วย

ประการที่สี่ คือ การฟื้นฟูพลังของนักวิชาการ ด้วยการปรับแก้ระบบบริหารงานบุคคล ต้องแก้ปัญหาความต้อยวินัยทางวิชาการให้ได้ จึงจะเกิดความแข็งแกร่ง

ประการที่ห้า คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสมเชิงยุทธศาสตร์ ให้สามารถแก้จุดวิกฤติโดยเพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหาให้ได้

ประการสุดท้าย คือ การสร้างเสริมการบริหารจัดการ และการปกครองในมหาวิทยาลัย ซึ่งต้องมีในทุกระดับตั้งแต่มหาวิทยาลัย คณะ วิทยาลัยและสถาบันลงไปถึงภาควิชาและสาขาวิชา ต่างต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการปกครองที่ดี รูปแบบอาจต้องแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละแห่ง และวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่

ขอปิดท้ายรายการด้วยการพิจารณาวิกฤติของวิกฤติ หรือสุดยอดของวิกฤติ ที่เป็นหัวใจของปัญหาทำให้สภาพวิกฤติรุนแรงและไม่ได้รับการแก้ไขลุกลาม ซึ่งมีอยู่สามอย่างสามระดับ คือ

การไม่ตระหนักถึงสภาพวิกฤติ

การไม่เห็นช่องทางในการแก้ไขสภาพวิกฤติ

และการไม่มีพลังเพียงพอในการแก้ไขสภาพวิกฤติ

คงได้แต่หวังว่าวิกฤติของวิกฤตินี้ จะล่วงไปได้ด้วยปัญญาและสติของทุกท่านที่มีส่วนรับผิดชอบ □

สรุปการวิเคราะห์ภาพรวมข้อมูลนักเรียนและครู/อาจารย์ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสังเกตการสอนและฝึกการสอนของนิสิตนักศึกษา เป็นแหล่งทดลองและวิจัยทางการศึกษาในสาขาต่าง ๆ เป็นที่สาธิตการสอนให้เป็นแบบอย่างที่เหมาะสมแก่สภาพ และสถาบันของประเทศ และจัดสอนวิชาสามัญ พร้อมทั้งอบรมนักเรียนตามหลักการและนโยบาย

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 15 แห่งด้วยกัน โดยจัดตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร 7 แห่ง ส่วนภูมิภาค 8 แห่ง

เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมจากการรวบรวมข้อมูลจำนวนนักเรียนและครู/อาจารย์ซึ่งจัดทำเป็นประจำทุกปีและสรุปเป็นรายงานสถิติการศึกษาของโรงเรียนสาธิตในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยประจำปีสำหรับการศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2537-2541 มีสาระที่สรุปได้ดังนี้

1. จำนวนนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนสายสามัญในระบบโรงเรียนทั่วประเทศแล้วมีจำนวนน้อยมาก ประมาณร้อยละ 0.17 เท่านั้น
2. เมื่อพิจารณาการขยายตัวของโรงเรียนและจำนวนนักเรียน ปรากฏว่าแทบจะไม่มี การขยายจำนวนเลย โดยโรงเรียนล่าสุดจัดตั้งในปีการศึกษา 2541 ซึ่งห่างจากโรงเรียนที่จัดตั้งที่สุดเป็นเวลาลงถึง 18 ปี สำหรับจำนวนนักเรียนก็มีการขยายตัวเพิ่มไม่มากนัก ประมาณร้อยละ 1-5 ต่อปี ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ตารางสรุป 1 อัตราส่วนจำนวนนักเรียนโรงเรียนสาธิต:นักเรียนในระบบโรงเรียนสายสามัญทั่วประเทศ

ปีการศึกษา	นักเรียนโรงเรียนสาธิต	เพิ่ม/ลด %	นักเรียนทั้งประเทศ	ร้อยละ
2537	19,262	-	11,219,460	0.17
2538	19,776	2.7	11,417,525	0.17
2539	20,721	4.8	11,694,261	0.18
2540	20,979	1.3	12,174,384	0.17
2541	21,869	4.2	ไม่มีข้อมูล	-

3. สำหรับคุณภาพของครู/อาจารย์ พบว่ามีคุณภาพค่อนข้างสูง โดยประมาณครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 51-55 มีวุฒิสูงกว่าปริญญาตรี และมีครูวุฒิปริญญาตรีต่ำกว่าปริญญาตรีน้อยมาก ไม่ถึงร้อยละ 1

ตารางสรุป 2 อัตราส่วนคุณวุฒิกครู/อาจารย์ระดับปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี : สูงกว่าปริญญาตรี

ปีการศึกษา	ปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี : สูงกว่าปริญญาตรี
2537	47 : 53
2538	45 : 55
2539	46 : 54
2540	49 : 51
2541	49 : 51

4. เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างครู/อาจารย์ต่อนักเรียน ปรากฏว่าประมาณ 1 : 16 - 1 : 18 ในระดับประถมศึกษา และ 1 : 12 - 1 : 13 ในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งแสดงว่าค่อนข้างน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องจากอาจารย์โรงเรียนสาธิตจะต้องรับภาระงานในการฝึกการสอนของนักเรียนคณะศึกษาศาสตร์ด้วย

ตารางสรุป 3 อัตราส่วนครู/อาจารย์ : นักเรียนระดับเด็กเล็กและประถมศึกษา

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียน	เพิ่ม/ลด%	จำนวนครู/อาจารย์	อัตราส่วนครู : นักเรียน
2537	7,715	-	483	1 : 16
2538	7,932	2.8	461	1 : 17
2539	8,372	5.5	467	1 : 18
2540	8,425	0.6	541	1 : 16
2541	8,738	3.7	509	1 : 17

ตารางสรุป 4 อัตราส่วนครู/อาจารย์ : นักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียน	เพิ่ม/ลด%	จำนวนครู/อาจารย์	อัตราส่วนครู : นักเรียน
2537	11,547	-	939	1 : 12
2538	11,844	2.6	892	1 : 13
2539	12,349	4.3	738*	1 : 17
2540	12,554	1.7	952	1 : 13
2541	13,131	4.6	1,016	1 : 13

หมายเหตุ *ไม่รวมจำนวนครู/อาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ภาคผนวก

สรุปข้อมูลโรงเรียนสาธิต ปี 2537 - 2541

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มีจำนวน 15 แห่ง ดังนี้

1. โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
2. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
3. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ศึกษาศาสตร์
4. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดินแดง
5. โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม
6. โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม
7. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
8. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง
9. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยบูรพา “พิบูลย์บำเพ็ญ”
10. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน
11. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ประถม)
12. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (มัธยม)
13. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร
14. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
15. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ข้อมูลที่สรุปจากแบบ รศ.รค. เป็นรายงานสถิติการศึกษาของโรงเรียนสาธิตฯ ประจำปี ได้แก่

☆ จำนวนนักเรียนในระดับอนุบาลและเด็กเล็ก ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย
จำแนกตามระดับโรงเรียน

☆ จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับประโยคประถมศึกษา ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย
จำแนกตามโรงเรียน

☆ จำนวนห้องเรียน

☆ จำนวนครูประจำ ครูที่มาช่วยราชการ และครูจ้างสอนในระดับอนุบาลและเด็กเล็ก ประถมศึกษา
มัธยมศึกษา จำแนกตามโรงเรียน วุฒิกการศึกษาและเพศ

ตาราง 1 จำนวนนักเรียน ระดับอนุบาลและเด็กเล็ก ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำแนกตามปีการศึกษา

ปี	จำนวน นักเรียน อนุบาล	เพิ่ม/ลด %	ประถม ศึกษา	เพิ่ม/ลด %	มัธยม ตอนต้น	เพิ่ม/ลด %	มัธยม ตอนปลาย	เพิ่ม/ลด %
2538	1,099	2.90	6,833	2.79	6,916	3.33	4,928	1.52
2539	1,335	21.47	7,037	2.99	7,167	3.63	5,182	5.15
2540	1,132	15.21	7,293	3.64	7,275	1.51	5,279	1.87
2541	1,213	7.16	7,525	3.18	7,524	3.42	5,607	6.21

ตาราง 2 จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับประโยคประถมศึกษา ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำแนกตามปีการศึกษา

ปี	จำนวนผู้สำเร็จ					
	ประถมศึกษา	เพิ่ม/ลด %	มัธยมตอนต้น	เพิ่ม/ลด %	มัธยมตอนปลาย	เพิ่ม/ลด %
2537	1,045	0.58	2,099	-2.96	1,078	-12.21
2538	1,103	5.55	2,099	0	1,226	13.73
2539	1,029	-6.71	1,981	-5.62	1,058	-13.70
2540	1,153	12.05	2,290	15.60	1,205	13.89
2541	1,113	-3.47	2,388	4.28	1,290	0.33

ตาราง 3 จำนวนครูประจำ ครูที่มาช่วยสอนและครูจ้างสอนในระดับอนุบาล เด็กเล็กและประถมศึกษา

ปี	ปริญญาเอก		ปริญญาโท		ประกาศนียบัตร		ปริญญาตรี		ต่ำกว่าปริญญาตรี	
	เอก	%	โท	%	นียบัตร	%	ตรี	%	ต่ำกว่าปริญญาตรี	%
2537	5	-28.57	218	28.24	4	-	251	24.26	5	150.00
2538	6	20.00	226	3.67	2	-50.00	224	-10.76	3	-40.00
2539*	5	-16.67	231	2.21	3	50.00	226	0.89	2	-33.33
2540	5	0.00	244	16.19	3	0.00	287	26.99	2	0.00
2541	5	0.00	228	-6.56	3	0.00	272	-5.23	1	-50.00

หมายเหตุ * ไม่รวมมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตาราง 4 จำนวนครูประจำ ครูที่มาช่วยสอนและครูจ้างสอนในระดับมัธยมศึกษา

ปี	ปริญญาเอก	%	ปริญญาโท	%	ประกาศนียบัตร	%	ปริญญาตรี	%	ต่ำกว่าปริญญาตรี	%
2537	37	41.67	484	14.42	7	250.00	407	10.90	7	75.00
2538	25	-26.47	482	-0.41	-	-100.00	379	-6.88	6	-14.29
2539*	16	-36.00	392	-18.67	1	0.00	327	-13.72	2	-66.67
2540	20	25.00	490	25.00	-	-100.00	437	33.64	5	150.00
2541	25	25.00	515	5.10	-	0.00	468	7.09	8	60.00

หมายเหตุ * ไม่รวมมหาวิทยาลัยรามคำแหง

กบวงฯ เร่งระดมสมองสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญการแก้ไขปัญหา Y2K

ปัญหา Y2K เป็นปัญหาของคอมพิวเตอร์ที่คำนวณผิดพลาดเมื่อถึง ปี ค.ศ. 2000 ซึ่งในเรื่องนี้ทางทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญมาตลอดกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้รวมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการแก้ไขปัญหา Y2K จัดตั้งเป็นเครือข่ายทั่วประเทศเพื่อรวมกลุ่มกันระดมความคิดเห็น ประสานงาน วางแผนการบริการให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหา Y2K แก่หน่วยงานของรัฐและเอกชนในแต่ละภูมิภาค นอกจากการตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ การจัดการเรียนการสอนและการบริการวิชาการทางสังคม

รศ.วันชัย ศิริชนะ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย เปิดเผยว่าทบวงมหาวิทยาลัยได้เริ่มวางแผนแก้ไขปัญหา Y2K ร่วมกับมหาวิทยาลัย/สถาบันของรัฐและในกำกับ จำนวน 24 แห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยเป็นผู้นำในการสร้างความตื่นตัว การประเมินปัญหา การแก้ไขปัญหาดลอดจนการตรวจสอบและติดตั้ง เพื่อหาแนวทางแก้ไขโดยกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขที่อาศัยวิชาการ ทรัพยากรบุคคลจากสถาบัน/มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วเป็นหลัก ซึ่งใช้งบประมาณน้อยที่สุดและคุ้มค่าที่สุดให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน จากแนวทางดังกล่าวก็ได้ทดลองปฏิบัติแก้ไขปัญหา Y2K แล้วในสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัยที่มีคอมพิวเตอร์ประมาณ 400 เครื่องและขยายผลต่อไปถึงมหาวิทยาลัยและสถาบันในสังกัดโดยการจัดตั้งคณะทำงานที่มีตัวแทนของม/สต่าง ๆ เป็นกรรมการทำการสำรวจและประเมินปัญหา Y2K พบว่ามีปัญหาทั้งทางด้านฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ จากแบบสอบถามที่ได้จัดส่งให้มหาวิทยาลัย/สถาบันที่ได้ตอบแบบสอบถามจำนวน 33 แห่ง จาก 53 แห่ง มีความต้องการงบประมาณ 138,234 ล้านบาทโดยประมาณ จากคอมพิวเตอร์จำนวนเก้าพันกว่าเครื่องและส่วนใหญ่

สามารถวางแผนการแก้ไขปัญหา Y2K ได้ในระดับมหาวิทยาลัยและสถาบัน นอกจากนี้ได้ประสานงานกับสถาบัน/มหาวิทยาลัย ทุกระดับและศูนย์คอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ สร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญการแก้ไขปัญหา Y2K ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญการแก้ไขปัญหา Y2K โดยตรงมีทบวงฯ เป็นศูนย์กลางโดยที่อาจารย์ นักวิชาการจาก ม/ส ต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วทั่วประเทศ รวมกลุ่มกันระดมความคิดเห็น ประสานงาน วางแผนการบริการให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหา Y2K แก่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐและเอกชน

สำหรับปัญหา Y2K ในระบบที่มีความสำคัญยิ่งยวด (Super critical) ของอุปกรณ์ที่มีคอมพิวเตอร์ซ่อนอยู่ (Embedded equipment) นั้น คณะทำงานแก้ไขปัญหาคอมพิวเตอร์ ปี ค.ศ. 2000 ได้จัดกลุ่มหน่วยงานออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1. กลุ่มไฟฟ้าและพลังงาน 2. กลุ่มการเงินและการธนาคาร 3. กลุ่มสื่อสารโทรคมนาคมและขนส่ง และกลุ่มที่ 4. คือกลุ่มความสงบสุขของสังคม ที่มีกระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การประปานครหลวง และการประปาภูมิภาค โดยมีทบวงมหาวิทยาลัยเป็นผู้ประสานงานกลุ่มความสงบสุขของสังคมเพื่อปฏิบัติงานแก้ไขปัญหา Y2K ที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตและทรัพย์สิน

ปลัดทบวงฯ ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าการแก้ไขปัญหา Y2K ของทบวงมหาวิทยาลัย จะเป็นหน่วยงานตัวอย่างที่สนองกับนโยบายของรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย (นายประจวบ ไชยสาส์น) ในการปรับบทบาทของมหาวิทยาลัย/สถาบันให้เป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชาติ โดยที่มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นองค์กรของสังคมจะต้องมีบทบาทที่เป็นผู้นำทางความคิดในการแก้ไขปัญหามาตรึงการกลบเกลื่อนการพัฒนาประเทศต่อไป

มหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาของทุกคน

รองศาสตราจารย์ชชาติ อารีจิตรานุสรณ์

ประธานสภาคณาจารย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เราต้องยอมรับกันว่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ค่อนข้างล่าช้า ทิศทางการผลิตบัณฑิตยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและการพัฒนาประเทศเท่าที่ควรจะเป็น ชาวมหาวิทยาลัยคงต้องช่วยกันแสวงหาคำตอบว่าเราเคยเดินหลงทางมาแล้วหรือไม่? และกำลังจะหลงทางอีกต่อไปหรือไม่?

มหาวิทยาลัยต้องปรับตัว!

ปัจจุบันเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญในการ “ปฏิรูปการศึกษา” เพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับเจตจำนงของรัฐธรรมนูญ ทิศทางการพัฒนาประเทศ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงเป็นโอกาสดีที่จะปฏิรูปมหาวิทยาลัย โดยเริ่มตั้งต้นคิดกันใหม่ว่าในอนาคต มหาวิทยาลัยจะมีบทบาทอย่างไร? ไม่ควรเอาประเด็นเงื่อนไขการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย ที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นส่วนราชการทุกแห่งต้องออกจากระบบราชการในปี พ.ศ. 2545 หรือประเด็นเรื่องการรวมทบวงมหาวิทยาลัยกับกระทรวงศึกษาธิการมาเป็นหลักในการพิจารณา เพราะเป็นเพียงเงื่อนไขและรายละเอียดของวิธีการปฏิบัติ ทำอย่างไรมหาวิทยาลัยจึงจะเป็นสถาบันวิชาการที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ? ทำอย่างไรมหาวิทยาลัยจึงช่วยแก้ปัญหาด้านเอกภาพทางการศึกษา ความต่อเนื่องทางการศึกษา และคุณภาพมาตรฐานการศึกษาในระบบการศึกษาของไทยได้ โดย การคิด ต้องคิดถึงสิ่งที่มหาวิทยาลัยควรจะเป็น ควรจะทำ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเก่า ๆ ซึ่งทุกคนยอม

รับว่ายังไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น และต้องคิดโดยยึดผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน

ภายใต้สภาวะ “วิกฤติเศรษฐกิจ” มหาวิทยาลัยต้องปรับตัวเองในทุกด้าน งานวิจัยหรืองานวิชาการที่ทำเพื่อรู้ เพื่อตีพิมพ์ เพื่อแข่งขันกับนานาชาติ ควรจะต้องลดลงและหันมาทำงานวิจัยเชิงพัฒนา เพื่อช่วยแก้ปัญหาของสังคมและของประเทศให้มากขึ้น เพราะมหาวิทยาลัยคงจะไม่มีเงินที่มากมายเหมือนในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่อีกต่อไป

เพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสร้างโอกาสในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว มหาวิทยาลัยต้องร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย ต้องร่วมมือกับชุมชนและสังคม ในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง มหาวิทยาลัยต้องเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ

แต่ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการปรับตัวของมหาวิทยาลัยคือ รัฐบาลที่ต้องให้ความสนใจ ให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

บทบาทของมหาวิทยาลัยในอนาคต

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษามากกว่าอดีตที่กำหนดทิศทางการศึกษาของชาติไว้ชัดเจน กล่าวคือให้การศึกษากลายเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน (มาตรา 69) และให้สถาบันการศึกษามีหน้าที่ให้การศึกษแก่ชนชาวไทย โดยไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้ง

ช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. มหาวิทยาลัย ต้องเปิดโอกาสให้คนทุกชนชั้นสตรี คนพิการ คนป่วย มีสิทธิเข้ารับการศึกษา หรือได้รับบริการจากมหาวิทยาลัยโดยเท่าเทียมกัน (มาตรา 5, 3, 55)
2. มหาวิทยาลัย ควรจัดการศึกษาให้สามารถรองรับนักเรียนจำนวนมาก ที่จะจบการศึกษาชั้นพื้นฐานฟรี 12 ปี ให้พอเพียง
3. มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมความรู้ และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (มาตรา 81)
4. มหาวิทยาลัยควรช่วยเหลือสนับสนุนฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. มหาวิทยาลัยควรช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล เอกชน องค์กรวิชาชีพ และองค์กรปกครองท้องถิ่น (มาตรา 43)
6. มหาวิทยาลัยควรเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การตรวจสอบและควบคุมมาตรฐานการศึกษา (มาตรา 76 และ มาตรา 43)
7. มหาวิทยาลัยควรร่วมเร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาประเทศร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ (มาตรา 81)
8. มหาวิทยาลัย ต้องมีความเป็นสากล เพื่อการยอมรับในสังคมโลก และเพื่อการแลกเปลี่ยนทางวิชาการในระหว่างประเทศ

ในแนวคิดของการจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ต้องการให้มหาวิทยาลัยซึ่งเป็น “ชุมชนปัญญาของชาติ” เป็นมหาวิทยาลัยของชุมชน ของสังคม มีความใกล้ชิด มีความช่วยเหลือ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพราะสภาพต่างคนต่างอยู่ ล้วนไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนและมหาวิทยาลัยเอง โดย

เฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะที่มหาวิทยาลัยต้องพึ่งตนเองมากขึ้นในอนาคต

สภามหาวิทยาลัยที่พึงประสงค์

ในอนาคตไม่ว่ามหาวิทยาลัยจะอยู่ในระบบราชการ หรืออยู่นอกระบบราชการก็ตาม สภามหาวิทยาลัยซึ่งเป็นองค์กรบริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ร่วมตรวจสอบควบคุมการบริหารงานมหาวิทยาลัย

การบริหารงานในแนวทางประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมกับมหาวิทยาลัยด้วยเหตุผลอย่างน้อย 3 ประการ คือ

ประการแรก มหาวิทยาลัยเป็นชุมชนวิชาการที่บุคคลส่วนใหญ่มีภูมิปัญญา มีเหตุ มีผล ต้องการความอิสระเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

ประการที่สอง การบริหารวิชาการเป็นเรื่องของเหตุผลและหลักวิชาการ ไม่ใช่การมอบอำนาจให้ผู้บริหารตัดสินใจโดยลำพัง เพราะภูมิปัญญา ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้บริหารกับบุคคลในชุมชนมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างกันมากนัก การร่วมกันคิด ร่วมกันทำจึงน่าจะก่อให้เกิดผลดีกว่าการคิดการตัดสินใจของบุคคลเพียงไม่กี่คน

ประการที่สาม มหาวิทยาลัยควรเป็นแม่แบบของประชาธิปไตยที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างของนิสิต นักศึกษา ประชาชน ชุมชน และสังคม ซึ่งจะเป็นส่วนที่สำคัญในเชิงพัฒนาระบอบประชาธิปไตยโดยรวมของประเทศต่อ ๆ ไป

ในที่นี่จะกล่าวถึงเฉพาะองค์ประกอบ หน้าที่ และการควบคุมของ “สภามหาวิทยาลัยแบบมีส่วนร่วม” โดยสังเขป ดังนี้

1. องค์ประกอบของสภามหาวิทยาลัย

ควรมีผู้แทนจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อร่วมกันบริหาร มหาวิทยาลัยอย่างน้อย 6 ฝ่าย คือ

1.1 ฝ่ายบริหาร ซึ่งได้แก่อธิการบดี ผู้แทน คณบดี และหัวหน้าหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความสำคัญ ในการดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด

1.2 ฝ่ายผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งได้แก่ผู้แทนของ อาจารย์ ข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้าง เพื่อทำหน้าที่ในการสะท้อนปัญหา อุปสรรคในการทำงาน ตลอดจนความต้องการในด้านต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน

1.3 ฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ในเรื่องต่าง ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิควรมาจากหลากหลาย สาขาวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาวิชาที่มหาวิทยาลัย ไม่มีความเชี่ยวชาญ และในจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้ ควรเป็นชาวบ้านหรือประชาชนที่มีความเชี่ยวชาญหรือ มีความชำนาญในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

1.4 ฝ่ายรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ให้การดำเนินการของมหาวิทยาลัยเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล โดยอาจเป็นผู้แทนจากทบวง มหาวิทยาลัย ผู้แทนจากกระทรวงการคลัง ผู้แทนจาก สำนักงานคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา ฯลฯ

1.5 ฝ่ายชุมชนท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นผู้แทนจาก องค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อสร้างความร่วมมือประสานงานในการจัดการศึกษาของท้องถิ่นและมหาวิทยาลัย ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัย

1.6 ฝ่ายผู้รับบริการ ซึ่งได้แก่ ตัวแทนจากนิสิต นักศึกษา ศิษย์เก่า ประชาชน สมาคม วิชาชีพ ภาค เอกชน เพื่อทำหน้าที่ประเมินและสะท้อนให้เห็นถึง คุณภาพ มาตรฐานในการจัดการเรียนการสอน การให้บริการทางวิชาการและบริการอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย รวมถึงคุณภาพของบัณฑิตสาขาต่าง ๆ ที่ผลิตออกไป ทำงานในสังคม

โดยผู้แทนจากฝ่ายต่าง ๆ ควรได้มาจากการสรรหา การเลือก หรือเลือกตั้ง เพื่อให้ได้ตัวแทนที่มีคุณภาพและเป็นตัวแทนของแต่ละฝ่ายจริง ๆ ในจำนวนและสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลซึ่งกันและกัน

2. หน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย

ในปัจจุบันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่การทำงานของหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงาน รวมทั้งสภามหาวิทยาลัย จำเป็นต้องทำงานแบบโปร่งใส ตรวจสอบได้ และยอมรับการกำกับ ควบคุมจากชุมชนและสังคม ดังนั้นนอกเหนือจากงานประจำในเชิงนโยบายที่กระทำ อยู่แล้ว สภามหาวิทยาลัยควรมีหน้าที่เพิ่มเติม ตัวอย่าง เช่น

2.1 แจกมติดีที่ประชุม ผลการดำเนินงาน การใช้จ่ายเงินให้ประชากรในมหาวิทยาลัยและชุมชนทราบ

2.2 ให้ข้อมูล ข่าวสาร เอกสาร คำชี้แจง และ ประชากรในมหาวิทยาลัยหรือผู้มารับบริการ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 58, 58 และพรบ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540)

2.3 จัดทำประชาพิจารณ์ในกรณีที่จะจัดทำโครงการ กิจกรรม หรือออกกฎหมายที่มีผลกระทบต่ออย่าง มากต่อประชากรในมหาวิทยาลัยหรือผู้รับบริการจาก มหาวิทยาลัย

2.4 รับผิดชอบในกรณีที่บริหารงานผิดพลาด จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อมหาวิทยาลัย ยกเว้น ในกรณีที่กระทำไปโดยสุจริตและระมัดระวัง

2.5 ส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพในการเรียน การสอน การวิจัย (รัฐธรรมนูญ มาตรา 42)

3. การตรวจสอบ

เนื่องจากในอนาคต สภามหาวิทยาลัยจะมีความ เป็นอิสระจากหน่วยงานส่วนกลาง มีความเป็นอิสระ จากกฎระเบียบต่าง ๆ มากขึ้น ดังนั้น แนวทางการ

ติดตาม กำกับ ตรวจสอบ ควบคุม จึงควรเปลี่ยน มาให้ประชากรในมหาวิทยาลัยและประชาชนซึ่งเป็น เจ้าของมหาวิทยาลัย เป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวแทน ซึ่ง การควบคุมตรวจสอบควรทำทั้ง 2 ลักษณะควบคู่กัน คือ

3.1 การตรวจสอบจากภายนอก โดยกฎหมาย อื่น ๆ โดยสื่อมวลชน องค์กรเอกชน องค์กรประชาชน รวมทั้งจากหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ

3.2 การตรวจสอบจากภายใน นอกจากตรวจสอบโดยหน่วยตรวจสอบภายในของมหาวิทยาลัยแล้ว ควรมีหน่วยตรวจสอบที่เป็นอิสระและเข้มแข็ง ซึ่งอาจ เป็นกลุ่มประชากร กลุ่มข้าราชการของมหาวิทยาลัย ที่มีสิทธิในการเสนอยกเลิกโครงการที่ไม่เหมาะสม มี สิทธิเสนอให้ปลดผู้บริหาร มีสิทธิตั้งกระทู้ถาม ฯลฯ

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า “สภามหาวิทยาลัยแบบมีส่วนร่วม” น่าจะทำให้สังคมมหาวิทยาลัยมีความสงบสุข มีความสามัคคี มีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีคุณค่าในสายตาของคนภายนอกมหาวิทยาลัยมากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

แนวทางการก้าวสู่การเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาของทุกคน

ปัจจัยหลักที่เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการก้าวสู่การเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาของทุกคนในปัจจุบัน คือ

1. การขาดความอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงาน เนื่องจากมีกฎระเบียบที่ไม่เอื้อต่อการทำงานด้านวิชาการมากมาย
2. การบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ผู้บริหาร ทำให้เกิดความหวาดระแวงในเรื่องความโปร่งใสและผลประโยชน์ในการทำงาน ซึ่งนำไปสู่การแบ่งพรรค แบ่งพวก และก่อให้เกิดการแตกความสามัคคี
3. ขาดงบประมาณที่จะสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างพอเพียง
4. มหาวิทยาลัยยังไม่เปิดประตูสู่ชุมชนอย่าง

แท้จริง

5. ศักยภาพของบุคลากรในมหาวิทยาลัยขาดการพัฒนา ขาดการเหลียวแลจากรัฐบาลมาเป็นระยะเวลา

6. แนวคิดและทัศนคติในการทำงานตามระบบราชการทั่ว ๆ ไปของบุคลากรในมหาวิทยาลัยทำให้ การปรับตัวทางด้านวิชาการในมหาวิทยาลัยล่าช้า

รัฐบาลจำเป็นต้องแก้ปัญหาดังกล่าวแล้วทุก ปัญหาไปพร้อม ๆ กัน การแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องความไม่อิสระ ความไม่คล่องตัวเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เป็น เครื่องประกันว่ามหาวิทยาลัยจะดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับการแก้ปัญหาความไม่อิสระ และความไม่คล่องตัวของมหาวิทยาลัยอาจทำได้ 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ

1. การหาความอิสระโดยอยู่ในระบบราชการต่อไป วิธีนี้ไม่ใช่เรื่องยาก ถ้ารัฐบาลให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัย ถือว่ามหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานทางวิชาการชั้นสูง ที่ต้องการความอิสระและความคล่องตัวในการทำงานด้านวิชาการ มีลักษณะการทำงานที่พิเศษเฉพาะด้าน เช่นเดียวกับข้าราชการบางประเภท เช่น ข้าราชการตุลาการ ข้าราชการตำรวจ ข้าราชการทหาร การให้ความอิสระแก่มหาวิทยาลัยทำได้ง่ายเพียงแต่แก้ไขพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2507 เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีอิสระในการยกจ้าง พบ.ของมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นอิสระเอง การที่มหาวิทยาลัยยังอยู่ในระบบราชการต่อไปแต่มีความอิสระเพิ่มขึ้น จะช่วยแก้ปัญหาเอกภาพทางการศึกษา ความต่อเนื่องทางการศึกษา และการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันได้มาก เพราะหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับล้วนเป็นส่วนราชการด้วยกัน

2. การหาความอิสระโดยออกนอกระบบ

ราชการ วิธีนี้มีข้อดีที่อาจมีความอิสระคล่องตัวสูงกว่า ความอิสระ ความคล่องตัวภายใต้ระบบราชการ แต่เนื่องจากมหาวิทยาลัยของไทย ผังรากลึกอยู่ในระบบราชการมานาน การปรับเปลี่ยนเพื่อออกนอกระบบราชการจึงส่งผลกระทบต่อขั้นตอน ซึ่งผลกระทบต่อเหล่านี้ ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ แก้ไข เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการปรับบทบาทของมหาวิทยาลัย ดังนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการเลือกแนวทางนี้ คือ

2.1 การลอกเลียนแบบการบริหาร มหาวิทยาลัยอิสระจากต่างประเทศ ควรต้องดัดแปลง ปรับปรุง แก้ไขให้สอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ ความต้องการของสังคมไทย วัฒนธรรมของคนไทย และวิถีชีวิตของคนไทยด้วย

2.2 ต้องมีการเตรียมความพร้อมในทุก ๆ ด้านก่อนออกนอกระบบราชการ โดยอาจจัดทำโครงการนำร่องเพื่อทดสอบโครงสร้าง ระบบ ระเบียบ และรูปแบบการทำงานในช่วงระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะออกนอกระบบราชการจริง ๆ เพื่อหาผลดี ผลเสีย และแนวทางแก้ไขปรับปรุง

2.3 การออกจากระบบราชการของมหาวิทยาลัย จะทำให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา ไม่เป็นบริการสาธารณะที่รัฐพึงจัดให้บริการประชาชนในราคาถูกอีกต่อไป ซึ่งรัฐควรจะต้องหาแนวทางช่วยเหลือให้ผู้ที่มีฐานะยากจนและผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้มีโอกาสเรียนในมหาวิทยาลัยให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

2.4 ผลกระทบต่อการเป็นข้าราชการ ถ้ามีการบังคับให้ข้าราชการทุกคนในมหาวิทยาลัย ต้องพ้นจากข้าราชการพร้อม ๆ กับการออกนอกระบบราชการของมหาวิทยาลัย เป็นสิ่งที่ต้องทบทวนให้รอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเมิดสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ หรือขัดแย้งกับกฎหมายอื่น ๆ รวมทั้งอาจจะละเมิด ปณิญาสาสกล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาตรา 23 (1) ที่บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิที่จะทำงานที่จะเลือกทำงานโดยอิสระ

เสรี ที่จะได้เงื่อนไขการทำงานที่ยุติธรรมและนำอภิ-
 ธรรม์ และที่จะได้รับการคุ้มครองจากการว่างงาน” ดังนั้นการพ้นจากสถานภาพข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย ควรเป็นเรื่องของความยินยอมพร้อมใจของแต่ละบุคคล

2.5 ศักดิ์ศรี และสิทธิประโยชน์ของการเป็นข้าราชการที่สูญเสียไป ต้องได้รับการชดเชย และทดแทนอย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคลากรมีขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานต่อไป

2.6 การถ่ายโอนบุคลากรเข้าสู่ระบบใหม่ ควรต้องมีความเป็นธรรมกับทุก ๆ คน

2.7 การจัดสรรงบประมาณจากรัฐควรพอเพียงและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และควรเป็นแผนระยะยาว 5-10 ปี เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถวางแผนการทำงาน เพื่อพึ่งตนเองในระยะยาวได้

2.8 ความเหมาะสม ความเป็นธรรมในการจัดสรรงบประมาณระหว่างมหาวิทยาลัยที่มีทรัพยากรมาก มีศักยภาพในการแข่งขันสูง กับมหาวิทยาลัยที่มีทรัพยากรจำกัดและมีศักยภาพในการแข่งขันต่ำกว่า

2.9 ความแตกต่างในค่าจ้าง เงินเดือน ค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ระหว่างมหาวิทยาลัย จะทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงานในบางมหาวิทยาลัยในระยะยาว

2.10 ความอิสระและความคล่องตัวจากกฎระเบียบ อาจเป็นช่องทางของการทุจริต คอร์รัปชัน และการบริหารงานแบบเผด็จการ จึงควรต้องมีองค์กรตรวจสอบที่มีความอิสระและมีความเข้มแข็งทั้งจากภายในและภายนอกมาทำหน้าที่กำกับควบคุม

2.11 การถูกจำกัดสิทธิ เสรีภาพทางวิชาการ การแสดงความคิดเห็นของอาจารย์และบุคลากร อันเนื่องมาจากการวางระบบบริหารแบบรวบอำนาจไว้ที่ฝ่ายบริหาร ทำให้เกิดความเกรงกลัวฝ่ายบริหาร ซึ่งจะเป็อุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการ

พัฒนาทางวิชาการของมหาวิทยาลัยไปให้ถึงจุดสูงสุด เพราะสังคมวิชาการต้องมีการถกเถียง มีการมองต่างมุม กล้าคิด กล้าทำ และทำงานในสิ่งที่ตนเองถนัดหรือมีความเชี่ยวชาญ

2.12 การพัฒนาความรู้ความสามารถ และทัศนคติของบุคลากรทุกระดับ ให้สอดคล้องกับบทบาทใหม่ของมหาวิทยาลัย เป็นสิ่งที่ต้องเร่งกระทำอย่างต่อเนื่องทั้งก่อนออกนอกระบบราชการและภายหลังจากออกนอกระบบราชการ

2.13 การนำระบบจ่ายค่าตอบแทนตามภาระงานที่กระทำ (pay scale performance) มาใช้ อาจจะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม และความสัมพันธ์ที่ดีส่วนบุคคล ให้หมุ่คณาจารย์ ข้าราชการ พนักงานและนักศึกษา

2.14 การแข่งขันระหว่างมหาวิทยาลัย จะทำให้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยลดลง การแลกเปลี่ยนทรัพยากรทางการศึกษาลดลง การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันลดลงเป็นผลให้ต้องใช้งบประมาณเพื่อจัดการศึกษาในแต่ละมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น

2.15 การกำกับ ติดตาม ควบคุมการดำเนินการของมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามนโยบาย

ของรัฐอาจจะไม่มีประสิทธิผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยที่มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองสูง ไม่จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐบาลมากนัก

ตัวอย่างของผลกระทบ ปัญหา และอุปสรรคเหล่านี้ ควรได้รับการแก้ไข หรือมีแผนแก้ไขด้วยการและกลไกที่เหมาะสมก่อนที่จะนำมหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการ เพราะการนำมหาวิทยาลัยของรัฐทั้งหมดออกนอกระบบราชการทั้งหมด โดยที่ยังไม่มีความพร้อม ไม่มีความชัดเจน จะเป็นสิ่งที่เป็อันตรายอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการอุดมศึกษาของไทย

บทสรุป

มหาวิทยาลัยของไทยต้องมีการปฏิรูปครั้งใหญ่ เพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยของชุมชนและของสังคมมากขึ้น เพื่อเป็นมหาวิทยาลัยที่มีสังคมวิชาการที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ มีปัญญาและเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางวิชาการระดับสูงสำหรับทุกคน (education for all) ส่วนการก้าวสู่ “มหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาของทุกคน” โดยวิธีใดเป็นเรื่องของทุกคนต้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ อย่างรอบคอบบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง □

* เอกสารเผยแพร่ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “มหาวิทยาลัยนอกระบบ : อนาคต สจล.” ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541

สรุปผลการประชุมปรึกษาหารือ เรื่อง การจัดการศึกษาด้านทรัพย์สินทางปัญญา วันที่ 23 พฤศจิกายน 2541 ณ ศูนย์สารสนเทศ ทบวงมหาวิทยาลัย

รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย (นายประจวบ ไชยสาส์น) ได้มีการประชุมหารือเกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้านทรัพย์สินทางปัญญาร่วมกับผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงพาณิชย์ (ผู้แทนกรมทรัพย์สินทางปัญญา ผู้แทนศาลทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศกลาง) กระทรวงการต่างประเทศ อธิการบดีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนทุกสถาบัน และผู้บริหารระดับสูงของทบวงมหาวิทยาลัย มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

นโยบายรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

สืบเนื่องจากรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยไปประชุม GATT รอบอุรุกวัย ได้มีการบรรจุเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาไว้ในหัวข้อการประชุม และได้หยิบยกรณณิพิพาทระหว่างประเทศเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นพิจารณา โดยเห็นว่าทรัพย์สินทางปัญญาน่าจะเป็นเรื่องที่เกิดสิทธิประโยชน์ และกระบวนการพัฒนาประเทศ สมควรกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาด้านทรัพย์สินทางปัญญา ดังนี้

1. ให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในระดับปริญญาทุกสาขาวิชา
2. เปิดโอกาสให้ผู้จบปริญญาตรีทุกสาขาวิชาศึกษาต่อทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาในระดับบัณฑิตศึกษา
3. ให้ความรู้ทางทรัพย์สินทางปัญญาแก่บุคคลทั่วไป เพื่อพิทักษ์สิทธิอย่างเป็นระบบ

จากแนวคิดและนโยบายดังกล่าว จึงขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อที่ทบวงมหาวิทยาลัยจะได้ดำเนินการต่อไป

ประเด็นปัญหา

1. คนไทยส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติในทางลบต่อกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยมองว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นเครื่องมือของชาวต่างชาติที่ใช้แสวงหาผลประโยชน์ด้านทรัพย์สินทางปัญญาจากประเทศไทย
2. นักวิจัย/นักประดิษฐ์ ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้ผลงานวิจัย/สิ่งประดิษฐ์ที่เกิดขึ้น ขาดการคุ้มครองหรือถูกละเมิดในขณะเดียวกัน บุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจดทะเบียนลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตร ไม่มีความรู้อย่างลึกซึ้งในผลงานวิจัย/สิ่งประดิษฐ์นั้น ๆ ทำให้การจดทะเบียนลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตรดังกล่าวไม่ครอบคลุม ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้อื่นหรือชาวต่างชาตินำไปพัฒนาหรือขยายผลเพิ่มเติม

และจดทะเบียนลิขสิทธิ์/สิทธิบัตรเป็นผลงานตนเอง การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงควรให้นักประดิษฐ์และนักวิจัยมีความรู้ทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ควรเปิดรายวิชาความรู้ทั่วไปทางทรัพย์สินทางปัญญาในระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาโดยอาจผนวกไว้ในส่วนของวิชาศึกษาทั่วไป ส่วนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีควรผสมผสานความรู้ทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาเข้าไปด้วย
2. ให้มีการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนทางทรัพย์สินทางปัญญาไว้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น
 - เปิดสอนเป็นรายวิชาในระดับปริญญาตรี
 - เปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาในระดับปริญญาโท โดยไม่จำกัดพื้นฐานสาขาวิชาผู้เรียน
 - จัดอบรมความรู้ให้กับบุคคลทั่วไป

สรุปผลการประชุมปรึกษาหารือ

1. นโยบาย
 - เพื่อปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของคนไทยทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ทบวงมหาวิทยาลัยเห็นสมควรกำหนดนโยบายให้มีการจัดการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในระดับอุดมศึกษา เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่บัณฑิตทุกสาขาวิชาและบุคคลทั่วไป รวมทั้งเตรียมบุคลากรเฉพาะทางเพื่อรองรับความก้าวหน้าในงานวิจัยและสิ่งประดิษฐ์
2. การดำเนินการ
 - 2.1 ตั้งคณะทำงานพิจารณาแนวทางการพัฒนาหลักสูตร บุคลากร ครู/อาจารย์
 - 2.2 องค์กรประกอบคณะทำงาน
 - ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ
 - ผู้แทนกรมทรัพย์สินทางปัญญา
 - ผู้แทนศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง
 - ผู้แทนจากสถาบันอุดมศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและนิติศาสตร์
 - องค์กรเอกชน

ดร. ธนากร อ้วนอ่อน ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย ร่วมบรรยายเรื่อง เครือข่าย Uni Net ในพิธีลงนามสัญญาเชื่อมต่อระบบ Internet ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ตามโครงการปรับปรุงช่องสัญญาณเชื่อมต่อเครือข่าย โดยการเพิ่มความเร็วจากเดิม 128 kbps ผ่านเครือข่ายไทยสารไปเป็นความเร็ว 512 kbps ผ่านทาง Uni Net ของทบวงมหาวิทยาลัย และ Internet Thailand ณ ห้องจาร์ส ฉายะพงศ์ เมื่อเร็ว ๆ นี้

.....ติดตามข่าวสารด้านการอุดมศึกษาได้จาก.....

- อนุสารอุดมศึกษา** รายเดือน เสนอสาระเกี่ยวกับการอุดมศึกษาไทย

จดหมายข่าวรายสัปดาห์ เสนอข่าวสารและความเคลื่อนไหวในแวดวงอุดมศึกษาข่าวสารเกี่ยวกับภารกิจของทบวงมหาวิทยาลัย

ข่าวทบวงมหาวิทยาลัย ในหนังสือพิมพ์ "สมัครด่วน" วางแผงทุกวันพุธและวันเสาร์ บริการข่าวสารในแวดวงอุดมศึกษา แนะนำการศึกษาและอาชีพสำหรับนิสิต นักศึกษา บัณฑิต และผู้สนใจด้านอุดมศึกษาทั่วไป

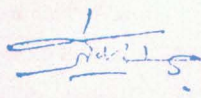
รายการโทรทัศน์ "บ่ายนี้มีคำตอบ" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท. ทุกวันจันทร์ ออกอากาศสดเวลา 13.00-14.00 น. ตอน ทางสว่างแห่งอาชีพ นำเสนอการปรับบทบาทของมหาวิทยาลัย เพื่อช่วยเหลือบัณฑิตที่กำลังแสวงหาอาชีพอิสระและโอกาสในตลาดแรงงาน

ดำเนินงานโดย ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

ทบวงมหาวิทยาลัย ที่อยู่.....
 328 ถนนศรีอยุธยา
 พญาไท กรุงเทพฯ 10400

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
 โบณุญาตที่ 2/2529
 ไปรษณีย์ทลานหลวง

 (นายสมัย ธรรมสอน)
 หัวหน้าฝ่ายสารบรรณ